

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

CERTAIN ISSUES OF NOTIFICATION OF SUSPICION UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE

Федченко В.М., к. ю. н., доцент,
професор кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена окремим проблемним питанням щодо здійснення органами досудового розслідування повідомлення про підозру в умовах воєнного стану. Наголошується на особливих умовах діяльності багатьох державних у тому числі й правоохоронних органів, які викликані введенням воєнного стану в Україні, що тягне за собою вимушене певне законодавче обмеження щодо прав і законних інтересів осіб, але з дотриманням основоположних міжнародних правових стандартів в галузі прав людини і громадянина таких як: Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Європейська конвенція про захист прав і основоположних свобод.

Додатково зазначається, що здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану затрудняє проведення низки передбачених КПК України процесуальних дій у встановлені законом строки та породжує проблеми, що насамперед стосуються вручення особи такого важливого процесуального рішення як повідомлення про підозру. Наголошується, що існуюча в положеннях кримінального процесуального законодавства правова конструкція щодо вручення повідомлення про підозру не враховує особливості, та ті труднощі, які можуть виникати (протидія з боку екстремістів, застосування непрямих (завуальованих) форм протидії розслідуванню, відсутність транспортного сполучення, відсутність поштового чи інших видів зв'язку тощо) під час здійсненні кримінального провадження в умовах воєнного стану, і не зазнала жодних законодавчих змін чи доповнень.

Доводиться необхідність законодавчо удосконалити не лише питання щодо порядку вручення повідомлення про підозру в умовах воєнного стану підозрюваному, але й питання щодо порядку вручення такого документу іншій особі чи адміністрації для подальшої передачі підозрюваному. Наголошується на необхідності розробки відповідної форми та порядку процесуального оформлення підтвердження факту передачі повідомлення про підозру у кримінальному провадженні, особливо, коли таке повідомлення вручається з інших рук. Вносяться певні пропозиції.

Ключові слова: воєнний стан, повідомлення про підозру, особа підозрюваний, слідчий, дізнавач, інша уповноважена законом особа.

The article is devoted to certain problematic issues regarding the implementation by pre-trial investigation bodies of a notification of suspicion under martial law conditions. It emphasizes the special conditions of the activities of manystate, including law enforcement agencies, which are caused by the introduction of martial law in Ukraine, which entails a certain legal restriction on the rights and legitimate interests of individuals, but in compliance with the fundamental international legal standards in the field of human and citizen rights such as the International Covenant on Civil and Political Rights and the European Convention for the Protection of Rights and Fundamental Freedoms.

In addition, it is noted that the implementation of criminal proceedings under martial law makes it difficult to carry out a number of procedural actions provided for by the Criminal Code of Ukraine within the time limits established by law and creates problems that primarily concern the delivery of such an important procedural decision as a notice of suspicion to a person. It is emphasized that the existing legal construction in the provisions of the criminal procedural legislation regarding the delivery of a notice of suspicion does not take into account the peculiarities and the difficulties that may arise (countermeasures from extremists, the use of indirect (veiled) forms of countermeasures to the investigation, lack of transport connections, lack of postal or other types of communication, etc.) during criminal proceedings under martial law, and has not undergone any legislative changes or additions.

It is necessary to legislatively improve not only the issue of the order of delivery of a notice of suspicion under martial law to a suspect, but also the issue of the order of delivery of such a document to another person or administration for further transfer to the suspect. It is emphasized the need to develop the appropriate form and procedure for the procedural registration of confirmation of the fact of transmission of a notification of suspicion in criminal proceedings, especially when such notification is delivered by other hands. Certain proposals are made.

Key words: martial law, notification of suspicion, suspect, investigator, inquirer, other person authorized by law.

Сучасна Росія, маючи імперські амбіції та вважаючи себе державою «собирагельницею земель русских» починаючи з 2014 року застосувала гібридну військову тактику з метою окупації території України. А з 24 лютого 2022 року не приховуючи свої імперські забаганки вже відкрито оголосила про «спеціальну військову операцію» вже продовжуючи збройну агресію відкрито з нанесенням масових ракетних ударів по містах України. Протистоячи військовій агресії Указом Президента України на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України одразу було оголошено про введення воєнного стану в Україні [1]. В таких особливих воєнних умовах діяльність багатьох державних у тому числі й правоохоронних органів суттєво законодавчо корегується з вимушеною необхідністю з одного боку внесення обмежень щодо прав і законних інтересів осіб, а з іншого держава намагається забезпечити певний баланс державних та суспільних інтересів з дотримання гарантій прав і законних інтересів особи, як найвищої соціальної цінності в умовах застосування їх вимушеного обмеження. Вказані законодавчі корегування вносять специфічні зміни і в основи кримінального процесу щодо його дії у просторі, часі та за колом осіб.

За умов існування режиму воєнного стану в Україні наряду з іншими заходами дозволяється перевіряти документи у громадян, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України. Здійснювати контроль за роботою підприємств зв'язку. А у разі порушення вимог або невиконання заходів правового режиму воєнного стану вилучати у підприємств, установ і організацій усіх форм власності, окремих громадян радіопередавальне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також у разі потреби інші технічні засоби зв'язку (ст. 15) [2].

Водночас, слід наголосити, що Україна обравши шлях до Європейської спільноти та будучи вже кандидатом на членство в Європейський Союз намагається суворо дотримуватися міжнародних правових стандартів в галузі прав людини і громадянина. Так, відповідно до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права у разі введення надзвичайного чи воєнного стану Україна негайно повідомляє через Генерального секретаря ООН державам, які беруть участь у цьому пакті, про обмеження прав і свобод

людини і громадянина, що є відхиленням від зобов'язань за Міжнародним пактом, та про межу цих відхилень і причини прийняття такого рішення. Також у повідомленні зазначається термін, на який вводяться відхилення від зобов'язань, що передбачені Міжнародним пактом про громадянські та політичні права (ст. 4) [3]. До того ж, згідно положень Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, будь-яка Висока Договірна Сторона може вживати заходів, що відступають від її зобов'язань за цією Конвенцією, виключно в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом» (ст. 15) [4].

Заборона у вітчизняному законодавстві введення скорочених або прискорених форм судочинства під час воєнного або надзвичайного стану також впливає з міжнародних стандартів (ст. 6 Конвенції).

За положеннями чинного КПК України (Глава 18) рішення про оголошення особи у розшук (ст. 281), як і застосування переважної більшості заходів забезпечення кримінального провадження (Розділ 2) неможливо прийняти, застосувати щодо особи, яка не має процесуального статусу підозрюваної у такому кримінальному провадженні. З цього, законодавець наголошує, що підозрюваним є не лише затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення особа, але й особа, якій у визначеному КПК порядку повідомлено про підозру. До того ж, за положеннями чинного КПК підозрюваним вважається й особа щодо якої складено повідомлення про підозру, але його не було вручено у зв'язку з переховуванням та не встановленням її місця знаходження, хоча й були прийняті передбачені законом заходи щодо вручення такій особі письмового повідомлення про підозру (ст. 42 КПК) [5].

Між тим, слідкуючи за повідомленнями засобів масової інформації можна бачити, що протягом останніх місяців в Україні спостерігається істотне підвищення кількості злочинів, як загально кримінальної так і екстремістської спрямованості та паралельно відбувається суттєва ескалація тероризму і сепаратизму, що загрожує національним інтересам держави та суспільства, а також територіальній цілісності нашої держави. Слід також зазначити, що розслідування кримінальних правопорушень даних категорій значно ускладнилося через пряму військову протидію з боку екстремістів, а також розширення застосування непрямих (завуальованих) форм протидії розслідуванню. До того ж, в окремих регіонах (місцевостях) через порушення (відсутність) транспортного сполучення (залізничного, автомобільного тощо), поштового чи інших видів зв'язку виконання поставлених перед правоохоронними органами завдань опинилося під загрозою. Через вказані чинники проведення низки передбачених КПК України процесуальних дій у встановленні строки стало проблематичним, що насамперед стосується такого важливого процесуального рішення як повідомлення про підозру, не кажучи вже про застосування такого запобіжного заходу як затримання особи за підозрою у вчиненні злочину та отримання ухвали суду про обрання щодо цієї особи запобіжного заходу [6].

Саме тому, законодавцем було внесено відповідні доповнення до положень КПК України згідно яких у разі наявності об'єктивних обставин, що унеможливають вручення затриманій особі письмового повідомлення про підозру у строки, встановлені ст. 278 КПК, якщо такі процесуальні дії здійснюються в умовах воєнного стану, строк для вручення письмового повідомлення про підозру затриманій особі може бути продовжено до сімдесяти двох годин. У разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру упродовж сімдесяти двох годин з моменту її затримання, така особа підлягає негайному звільненню (ст. 615 КПК) [5].

Між тим, остання правова конструкція щодо вручення письмового повідомлення про підозру не зазнала будь-яких змін і залишається найбільш дискусійною, оскільки виходячи із вимог ч. 1 ст. 136 КПК належним отриманням повідомлення про підозру є ситуація, коли факт отримання підтверджується виключно підписом особи, у тому числі підписом та на поштовому повідомленні. Тому направлення поштою повідомлення про підозру, без надання підтвердження про належне вручення особі такого повідомлення не є доказом належного вручення особі такого повідомлення. А щодо отримання повідомлення про підозру електронною поштою, слід зазначити, що виходячи з вищевказаних у ст. 136 КПК вимог таке повідомлення можна вважати отриманим виключно у разі надсилання особою, яка отримала таке повідомлення зворотного листа, що підтверджує даний факт, або наявності в електронній пошті позначки, що свідчить про прочитання ним цього листа. А коли вручення письмового повідомлення про підозру планується здійснити будь-кому з дорослих членів сім'ї підозрюваного, або іншій особі, яка проживає з ним, але реалізувати задумане не вдається з причин їх відсутності, то вручення повідомлення про підозру будь-якій іншій особі, яка не проживає з підозрюваною особою, також буде вважатися незаконним, і спричинить скасування набуття цією особою (підозрюваною) статусу підозрюваного.

На думку законодавця вважається, що «передача» письмового повідомлення про підозру відбулася не лише після безпосереднього вручення цього документу такій особі, але й тоді, коли реалізовано один із заходів, а саме: 1) повідомлення про підозру під розписку вручено для передачі підозрюваному дорослому члену його сім'ї, чи іншій особі, яка з ним проживає; 2) повідомлення про підозру відправлено поштою, електронною поштою; 3) повідомлення про підозру вручено житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання підозрюваного, чи вручено адміністрації за місцем роботи підозрюваного для передачі йому (ст.ст. 135, 136 КПК).

Але така правова конструкція не враховує складність проведення досудового розслідування кримінальних проваджень в умовах воєнного стану. Звідси випливає, що питання стосовно процесуального порядку вручення уповноваженими законом особами письмового повідомлення про підозру в умовах воєнного стану, як і питання щодо підтвердження факту передачі підозрюваному з інших рук (від інших осіб) письмового повідомлення про підозру залишилося поза увагою законодавця.

Якщо подивитися судову практику до початку Російської військової агресії, то можна бачити, що суди розглядаючи скарги з питань законності повідомлення про підозру в основу рішення щодо задоволення поданої скарги закладали встановлення факту не можливості підтвердження слідчими органами саме передачі повідомлення про підозру, а відповідно й факту отримання особою (підозрюваним) такого повідомлення.

Так, за ухвалою Печерського районного суду м. Києва від 10.02.2017 р. у справі № 757/3848/17-к, суд дійшов висновку, що сам факт направлення ОСОБИ_2 поштового повідомлення про підозру, не є доказом вручення останньому такого повідомлення, оскільки відповідно до ч. 1 ст. 136 КПК належним підтвердженням отримання такого повідомлення є підпис такої особи, у тому числі на поштовому відправленні. А під час розгляду скарги слідчі органи не спромоглися надати суду будь-які відомості, що підтверджують факт отримання вказаного повідомлення про підозру ОСОБОЮ_2 у спосіб передбачений кримінальним процесуальним законом. За таких обставин, враховуючи загальні принципи кримінального провадження, а саме: верховенство права, диспозитивність, змагальність сторін з можливістю надання ними суду своїх доказів, а також у свободі подання ними суду своїх доказів, а також

у свободі доказування перед судом їх переконливості, слідчий суддя прийшов до висновку, що подана скарга є обґрунтованою, а вручення повідомлення про підозру не відповідає порядку передбаченому Главою 22 КПК, що тягне за собою скасування прийнятого слідчим рішення про вручення особі підозри [7].

Рішенням цього ж суду, від 31 березня 2016 року у справі № 757/10129/16-к, за результатами розгляду скарги на дії та бездіяльність слідчого, у межах вже іншого кримінального провадження N 4201400000001684, суд також дійшов висновку про незаконність повідомлення про підозру. І зобов'язав виключити з Єдиного реєстру досудових розслідувань відомості, що перебувають у кримінальному провадженні N 4201400000001684 щодо дати та часу повідомлення про підозру у скоєнні кримінального злочину, передбаченого ч. 2 ст. 364 КК України ОСОБІ_2.

Слід зазначити, що виходячи з описово-мотивувальної частини зазначеної ухвали суду, підставою для прийняття такого рішення стала відсутність підтвердження про вжиття органом досудового розслідування заходів щодо вручення ОСОБІ_2 повідомлення про підозру таким способом, що передбачений КПК для вручення такого повідомлення. А також відсутність у органу досудового розслідування даних про належне підтвердження факту самого вручення повідомлення про підозру ОСОБІ_2 будь-яким іншим способом, передбаченим чинним законодавством. Саме тому слідчий суддя і дійшов висновку, що ОСОБА_2 не набула в даному кримінальному провадженні статусу підозрюваної особи [8].

Враховуючи складність проведення досудового розслідування кримінальних проваджень в умовах воєнного стану. А з іншої сторони відсутність в чинному КПК бездоганного правового механізму з питань порядку та форми передачі дізнавачем, слідчим повідомлення про підозру

іншим визначеним законом особам для подальшої передачі підозрюваному, як і відсутність чіткої регламентації щодо порядку та форми подальшої передачі (з інших рук) такими особами вказаного повідомлення саме підозрюваному, створює правові ситуації, за яких суд при розгляді скарг щодо порушення слідчими органами порядку повідомлення про підозру, а відповідно і відсутності факту підтвердження передачі такого повідомлення матиме всі правові підстави ухвалити рішення про незаконність повідомлення про підозру.

З метою усунення озвучених законодавчих прогалин доцільно розділ «Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану» доповнити положеннями, які б чітко регламентували не лише питання щодо порядку вручення повідомлення про підозру в умовах воєнного стану підозрюваному, але й порядок вручення такого документу іншій особі чи адміністрації для подальшої передачі підозрюваному, а також прописували за дотримання яких умов вважається, що факт вручення повідомлення про підозру відбувся.

З метою покращення реалізації положень таких принципів як верховенство права, право на захист, змагальність сторін з можливістю надання ними своїх доказів суду та доведення перед судом їх переконливості. Та з метою зменшення існуючих в умовах воєнного стану ризиків щодо допущення зловживань повідомлення про підозру з боку слідчих органів, а відповідно й усунення правових, а значить і зменшення випадків для оскарження в суді повідомлень про підозру особи, доцільно вдосконалити норми КПК з питань щодо порядку вручення та передачі підозри, процесуального оформлення такої передачі (вручення) іншій особі, для подальшої передачі підозрюваному, а також підтвердження самого факту «передачі» підозрюваній особі з інших рук (від інших осіб) письмового повідомлення про підозру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 20.07.2022).
2. Про правовий режим воєнного стану. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 20.07.2022).
3. Міжнародний пакт про громадські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 20.07.2022).
4. Європейська Конвенція з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 20.07.2022).
5. Кримінальний процесуальний кодекс України (зі змінами та доповненнями на 15.07.2021 р.) від 13.04.2012. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 18.03.2022).
6. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану та у районі проведення антитерористичної операції» <https://ips.ligazakon.net/document/GG3BR68A> (дата доступу: 21.07.2022).
7. Печерський районний суд міста Києва. Справа № Справа № 757/3848/17-к, від 10.02.2017 року. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/64769361> (дата доступу: 22.07.2022).
8. Печерський районний суд міста Києва. Справа № 757/10129/16-к, від 31 березня 2016 року. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/56897303> (дата звернення: 22.07.2022).